

Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
ELEANOR SHARPSTON
της 24ης Νοεμβρίου 2016¹

Υπόθεση C-367/15

Stowarzyszenie 'Oławska Telewizja Kablowa' w Oławie κατά Stowarzyszenie Filmowców Polskich w Warszawie

[αίτηση του Sąd Najwyższy (Ανώτατο Δικαστήριο, Πολωνία) για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Δικαιώματα διανοητικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας — Προσβολή δικαιώματος — Υπολογισμός της αποζημίωσης — Οδηγία 2004/48/ΕΚ — Νομοθεσία κράτους μέλους προβλέπουσα την επιδίκαση ως αποζημίωσης ποσού αντιστοιχούντος στο διπλάσιο ή τριπλάσιο των δικαιωμάτων που θα όφειλε να καταβάλει ο παραβάτης αν είχε την άδεια να χρησιμοποιεί το επίμαχο δικαίωμα διανοητικής ιδιοκτησίας»

1. Με την παρούσα αίτηση προδικαστικής αποφάσεως, το Δικαστήριο καλείται να αποφανθεί επί της ερμηνείας της οδηγίας 2004/48/ΕΚ σχετικά με την επιβολή των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας² και, ειδικότερα, να κρίνει αν το άρθρο 13 της συγκεκριμένης οδηγίας έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε κανόνα εθνικού δικαίου δυνάμει του οποίου δικαιούχος δικαιούται να αξιώνει σε βάρος του φερόμενου παραβάτη προκαθορισμένη αποζημίωση η οποία, σύμφωνα με την ορολογία του αιτούντος δικαστηρίου, μπορεί να χαρακτηριστεί «τιμωρητικής» φύσεως.

Το δίκαιο της Ένωσης

2. Οι αιτιολογικές σκέψεις 2 και 3 της οδηγίας 2004/48 έχουν ως εξής:

«(2) Η προστασία της διανοητικής ιδιοκτησίας θα πρέπει να δίνει τη δυνατότητα στον εφευρέτη ή στον δημιουργό να αποκομίζει νόμιμο κέρδος από την εφεύρεση ή τη δημιουργία του. Θα πρέπει επίσης να επιτρέπει την ευρύτερη δυνατή διάδοση των νέων έργων, ιδεών και γνώσεων. Συγχρόνως, δεν θα πρέπει να παρακωλύει την ελευθερία της έκφρασης, την ελεύθερη κυκλοφορία των πληροφοριών ή την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, συμπεριλαμβανομένου του Διαδικτύου.

(3) Ωστόσο, χωρίς αποτελεσματικά μέσα επιβολής των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας, η καινοτομία και η δημιουργικότητα αποθαρρύνονται και οι επενδύσεις μειώνονται. Κατά συνέπεια, είναι αναγκαίο να ληφθεί μέριμνα ώστε το ουσιαστικό δίκαιο της διανοητικής ιδιοκτησίας, το

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η αγγλική.

2 — Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, σχετικά με την επιβολή των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας (ΕΕ 2004, L 157, σ. 45).

οποίο σήμερα εμπίπτει σε μεγάλο βαθμό στο *κοινοτικό κεκτημένο*, να εφαρμόζεται αποτελεσματικά εντός της [Ενωσης]. Από την άποψη αυτή, τα μέσα επιβολής των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας αποκτούν κεφαλαιώδη σημασία για την επιτυχία της εσωτερικής αγοράς.»

3. Σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 8 της οδηγίας 2004/48:

«Οι διαφορές μεταξύ των συστημάτων που ισχύουν στα κράτη μέλη όσον αφορά τα μέσα επιβολής των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας υπονομεύουν την εύρυθμη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς και δεν επιτρέπουν τη διασφάλιση ισοδύναμου επιπέδου προστασίας εντός της [Ενωσης]. Η εν λόγω κατάσταση δεν ευνοεί την ελεύθερη κυκλοφορία εντός της εσωτερικής αγοράς ούτε δημιουργεί περιβάλλον ευνοϊκό για τον υγιή ανταγωνισμό.»

4. Κατά την αιτιολογική σκέψη 10 της οδηγίας 2004/48:

«Στόχος της παρούσας οδηγίας είναι η προσέγγιση των νομοθετικών συστημάτων προκειμένου να διασφαλιστεί υψηλό, ισοδύναμο και ομοιογενές επίπεδο προστασίας της διανοητικής ιδιοκτησίας στην εσωτερική αγορά.»

5. Η αιτιολογική σκέψη 17 της οδηγίας 2004/48 έχει ως ακολούθως:

«Τα μέτρα, οι διαδικασίες και τα μέτρα αποκατάστασης που προβλέπει η παρούσα οδηγία θα πρέπει να προσδιορίζονται σε κάθε περίπτωση κατά τρόπον ώστε να λαμβάνονται δεόντως υπόψη τα ειδικά χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης περίπτωσης, συμπεριλαμβανομένων των ειδικών χαρακτηριστικών κάθε δικαιώματος διανοητικής ιδιοκτησίας και, κατά περίπτωση, του εσκεμμένου ή μη εσκεμμένου χαρακτήρα της προσβολής.»

6. Η αιτιολογική σκέψη 26 της οδηγίας 2004/48 αναφέρει ότι:

«Για την αποκατάσταση της ζημίας που προκλήθηκε εξαιτίας προσβολής από παραβάτη, ο οποίος επιδόθηκε, εν γνώσει του ή ενώ μπορούσε ευλόγως να το γνωρίζει, σε δραστηριότητα στοιχειοθετούσα τέτοια προσβολή, το ποσό της αποζημίωσης που επιδικάζεται στον δικαιούχο θα πρέπει να καθορίζεται λαμβανομένων υπόψη όλων των ενδεδειγμένων ζητημάτων, όπως το διαφυγόν κέρδος για τον δικαιούχο ή τα αθέμιτα κέρδη που αποκομίζει ο παραβάτης και, εφόσον συντρέχει λόγος, οποιαδήποτε ηθική βλάβη προξενείται στον δικαιούχο. Εναλλακτικώς, και στις περιπτώσεις κατά τις οποίες, για παράδειγμα, θα ήταν δυσχερές ο υπολογισμός του ποσού της πραγματικής ζημίας, το ύψος της αποζημίωσης μπορεί να συνάγεται από στοιχεία όπως τα δικαιώματα ή οι αμοιβές που θα οφείλονταν αν ο παραβάτης είχε ζητήσει την άδεια να χρησιμοποιεί το επίμαχο δικαίωμα διανοητικής ιδιοκτησίας. Το ζητούμενο δεν είναι η θέσπιση υποχρέωσης καταβολής ποινικής ρήτρας, αλλά να καταστεί δυνατή η αποζημίωση βάσει αντικειμενικών κριτηρίων, λαμβανομένων, συγχρόνως, υπόψη των δαπανών στις οποίες υποβλήθηκε ο δικαιούχος, όπως οι δαπάνες έρευνας και εντοπισμού.»

7. Το άρθρο 2 της οδηγίας 2004/48 έχει τίτλο «Πεδίο εφαρμογής». Η παράγραφός του 1 ορίζει τα εξής:

«Με την επιφύλαξη των μέσων που προβλέπονται ή ενδέχεται να προβλεφθούν με την [ενωσιακή] ή την εθνική νομοθεσία, καθόσον τα εν λόγω μέσα μπορεί να είναι ευνοϊκότερα για τους δικαιούχους, τα μέτρα, οι διαδικασίες και τα μέτρα αποκατάστασης που προβλέπονται από την παρούσα οδηγία εφαρμόζονται, σύμφωνα με το άρθρο 3, σε οποιαδήποτε προσβολή των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας όπως προβλέπεται από την [ενωσιακή] νομοθεσία και/ή την εθνική νομοθεσία του οικείου κράτους μέλους.»

8. Το άρθρο 3 της οδηγίας 2004/48 ορίζει ότι:

«1. Τα κράτη μέλη προβλέπουν τα μέτρα, τις διαδικασίες και τα μέτρα αποκατάστασης που απαιτούνται για τη διασφάλιση της επιβολής των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας που ρυθμίζονται με την παρούσα οδηγία. Τα εν λόγω μέτρα, οι διαδικασίες και τα μέτρα αποκατάστασης πρέπει να είναι θεμιτά και δίκαια, να μην είναι περίπλοκα και δαπανηρά άνευ λόγου και να μην προβλέπουν παράλογες προθεσμίες ούτε να συνεπάγονται αδικαιολόγητες καθυστερήσεις.

2. Τα εν λόγω μέτρα, διαδικασίες και μέτρα αποκατάστασης πρέπει επίσης να είναι αποτελεσματικά, αναλογικά και αποτρεπτικά και να εφαρμόζονται κατά τρόπον ώστε να αποτρέπεται η δημιουργία εμποδίων στο νόμιμο εμπόριο και να προβλέπονται εγγυήσεις κατά της κατάχρησής τους.»

9. Το άρθρο 13 της οδηγίας 2004/48 φέρει τον τίτλο «Αποζημίωση». Η παράγραφος 1 ορίζει τα ακόλουθα:

«Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε οι αρμόδιες δικαστικές αρχές, κατόπιν αιτήσεως του ζημιωθέντος, να καταδικάζουν τον παραβάτη, ο οποίος προέβη σε προσβολή του δικαιώματος από δόλο ή βαριά αμέλεια, να καταβάλλει στον δικαιούχο του δικαιώματος αποζημίωση αντίστοιχη προς την πραγματική ζημία που υπέστη ο δικαιούχος εξαιτίας της προσβολής του δικαιώματός του διανοητικής ιδιοκτησίας.

Όταν οι δικαστικές αρχές καθορίζουν την αποζημίωση:

α) λαμβάνουν υπόψη όλα τα συναφή ζητήματα, όπως τις αρνητικές οικονομικές επιπτώσεις, συμπεριλαμβανομένης της απώλειας κερδών, τις οποίες υφίσταται ο ζημιωθείς διάδικος, και τα τυχόν αδικαιολόγητα κέρδη που αποκόμισε ο παραβάτης και, εφόσον ενδείκνυται, άλλα στοιχεία, πέραν των οικονομικών, όπως η ηθική βλάβη που προκάλεσε στον κάτοχο του δικαιώματος η προσβολή·

ή

β) εναλλακτικώς προς το στοιχείο α), δύνανται, εφόσον ενδείκνυται, να καθορίζουν την αποζημίωση ως κατ' αποκοπήν ποσό βάσει στοιχείων, όπως τουλάχιστον το ύψος των δικαιωμάτων ή λοιπών αμοιβών που θα οφείλονταν αν ο παραβάτης είχε ζητήσει την άδεια να χρησιμοποιεί το επίμαχο δικαίωμα διανοητικής ιδιοκτησίας.»

Το πολωνικό δίκαιο

10. Το άρθρο 79, παράγραφος 1, του Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (πολωνικός νόμος της 4ης Φεβρουαρίου 1994, για τα δικαιώματα του δημιουργού και τα συγγενικά δικαιώματα· στο εξής: νόμος για τα δικαιώματα του δημιουργού), όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των κρίσιμων πραγματικών περιστατικών, όριζε τα εξής:

«Ο δικαιούχος που υπέστη προσβολή των περιουσιακών του δικαιωμάτων δημιουργού μπορεί να αξιώσει από το πρόσωπο που προσέβαλε τα εν λόγω δικαιώματα:

1. την παύση της προσβολής·
2. την άρση των αποτελεσμάτων της προσβολής·
3. την επανόρθωση της προκληθείσας ζημίας:
 - a) βάσει των γενικών αρχών, ή

- b) μέσω καταβολής χρηματικού ποσού αντιστοιχούντος στο διπλάσιο ή, σε περίπτωση εκ προθέσεως προσβολής του δικαιώματος δημιουργού, στο τριπλάσιο της εύλογης αμοιβής η οποία θα οφειλόταν εφόσον ο δικαιούχος είχε χορηγήσει άδεια χρήσεως του έργου·

4. την απόδοση των αποκομισθέντων κερδών.»

Πραγματικά περιστατικά, διαδικασία και προδικαστικό ερώτημα

11. Η Stowarzyszenie Filmowców Polskich (ένωση Πολωνών κινηματογραφιστών· στο εξής: ένωση κινηματογραφιστών) είναι οργανισμός εξουσιοδοτημένος να διαχειρίζεται και να διαφυλάσσει τα δικαιώματα των δημιουργών οπτικοακουστικών έργων, συμπεριλαμβανομένων όσων (ανα)μεταδίδονται μέσω καλωδιακού τηλεοπτικού δικτύου. Η ένωση δραστηριοποιείται βάσει άδειας χορηγηθείσας από το πολωνικό Υπουργείο Πολιτισμού και Τεχνών. Η Stowarzyszenie Oławska Telewizja Kablowa (ένωση καλωδιακής τηλεοράσεως της πόλης Oława· στο εξής: ένωση καλωδιακής τηλεοράσεως) μεταδίδει τηλεοπτικά προγράμματα μέσω καλωδιακού δικτύου στην περιφέρεια της πόλης Oława, στο βοεβοδάτο της Κάτω Σιλεσίας.

12. Στις 4 Οκτωβρίου 1995, οι διάδικοι συνήψαν σύμβαση χορηγήσεως άδειας η οποία καθόριζε τους όρους της αμοιβής που όφειλε να καταβάλει η ένωση καλωδιακής τηλεοράσεως στην ένωση κινηματογραφιστών. Στις 30 Δεκεμβρίου 1998, η τελευταία κατήγγειλε τη σύμβαση προτείνοντας τη σύναψη νέας, με τροποποιημένους όρους. Οι όροι αυτοί αφορούσαν την καταβολή υψηλότερης μηνιαίας αμοιβής αντιστοιχούσας, συγκεκριμένα, στο 2,8% των καθαρών μηνιαίων εσόδων της ενώσεως καλωδιακής τηλεοράσεως, ποσοστό το οποίο είχε γίνει αποδεκτό ήδη από σημαντικό αριθμό άλλων φορέων εκμεταλλεύσεως δραστηριοποιούμενων στην πολωνική αγορά καλωδιακού δικτύου.

13. Η ένωση καλωδιακής τηλεοράσεως δεν δέχθηκε τις προτάσεις της ενώσεως κινηματογραφιστών. Στις 17 Απριλίου 2008, υπέβαλε αίτηση στην Komisja Prawa Autorskiego (επιτροπή για το δικαίωμα του δημιουργού) ζητώντας την επίλυση της διαφοράς που είχε ανακύψει μεταξύ της ίδιας και της ενώσεως κινηματογραφιστών³. Με απόφαση της 6ης Μαρτίου 2009, η εν λόγω αρχή αποφάνθηκε ότι η οφειλόμενη αμοιβή δυνάμει της χορηγηθείσας άδειας έπρεπε να αντιστοιχεί στο 1,6% των καθαρών μηνιαίων εσόδων χωρίς ΦΠΑ, και εξαιρουμένων των εξόδων εγκαταστάσεως και συνδέσεως. Η ένωση καλωδιακής τηλεοράσεως κατέβαλε ακολούθως στην ένωση κινηματογραφιστών το ποσό των 34 312,69 πολωνικών ζλότι (PLN)⁴ κατόπιν υπολογισμού των εσόδων της για τα έτη 2006-2008, κατ' εφαρμογήν του εν λόγω μηνιαίου συντελεστή.

14. Με αγωγή ασκηθείσα στις 12 Ιανουαρίου 2009, η ένωση κινηματογραφιστών ζήτησε να απαγορευτεί στην ένωση καλωδιακής τηλεοράσεως η (ανα)μετάδοση οπτικοακουστικών έργων μέσω καλωδιακού τηλεοπτικού δικτύου έως ότου συνάψει νέα σχετική σύμβαση χορηγήσεως άδειας και να υποχρεωθεί η εναγομένη να της καταβάλει το κύριο ποσό των 390 337,50 PLN⁵ από την ημερομηνία ασκήσεως της αγωγής έως την ημερομηνία καταβολής του εν λόγω ποσού. Ως νομική βάση των αιτημάτων της, η ενάγουσα επικαλέστηκε το άρθρο 79, παράγραφος 1, σημεία 1 και 3, στοιχείο b, του νόμου για τα δικαιώματα του δημιουργού.

3 — Τα πραγματικά περιστατικά παρατίθενται όπως ακριβώς εκτίθενται στη διάταξη περί παραπομπής. Δεν είναι σαφές τι έλαβε χώρα κατά την περίοδο μεταξύ του 1998 και του 2008.

4 — Ποσό που ισούται, κατά τον χρόνο σύναξης των προτάσεών μου, με περίπου 8 000 ευρώ. Τα καθαρά μηνιαία έσοδα ανέρχονταν, επομένως, κατά το κρίσιμο χρονικό διάστημα σε 2 144 543,12 PLN.

5 — Ποσό που ισούται, κατά τον χρόνο σύναξης των προτάσεών μου, με περίπου 91 000 ευρώ.

15. Με απόφαση της 11ης Αυγούστου 2009, το Sąd Okręgowy we Wrocławiu (περιφερειακό δικαστήριο, Wrocław) αποφάνθηκε ότι παρέλκει η έκδοση αποφάσεως ως προς το ποσό των 84 120,51 PLN⁶, απαγόρευσε στην ένωση καλωδιακής τηλεόρασης την (ανα)μετάδοση οπτικοακουστικών έργων μέσω καλωδιακού τηλεοπτικού δικτύου έως ότου συνάψει με την ένωση κινηματογραφιστών σχετική σύμβαση χορηγήσεως άδειας, υποχρέωσε την εναγομένη να καταβάλει στην ενάγουσα το κύριο ποσό των 160 275,69 PLN⁷ και απέρριψε την αγωγή κατά τα λοιπά. Το εν λόγω δικαστήριο έκρινε ότι υπήρξε παράβαση του άρθρου 79, παράγραφος 1, του νόμου για τα δικαιώματα του δημιουργού, καθώς η εναγομένη εκ προθέσεως (ανα)μετέδιδε προγράμματα γνωρίζοντας ότι δεν διαθέτει την προς τούτο απαιτούμενη άδεια. Για τον λόγο αυτό, δυνάμει της συγκεκριμένης διατάξεως, έπρεπε να καταβληθεί στην ενάγουσα ποσό ίσο με το τριπλάσιο της εύλογης αμοιβής.

16. Αμφότεροι οι διάδικοι άσκησαν έφεση κατά της εν λόγω αποφάσεως ενώπιον του Sąd Apelacyjny we Wrocławiu (εφετείο του Wrocław). Με απόφαση που εξέδωσε στις 12 Μαρτίου 2010, το δικαστήριο αυτό απέρριψε και τις δύο εφέσεις. Ακολούθως, αμφότεροι οι διάδικοι άσκησαν αιτήσεις αναιρέσεως κατά της τελευταίας αποφάσεως ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, το οποίο, με απόφαση της 15ης Ιουνίου 2011, αναίρεσε την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση και ανέπεμψε την υπόθεση ενώπιον του δικαστηρίου αυτού προκειμένου να την εξετάσει εκ νέου. Με απόφαση της 19ης Δεκεμβρίου 2011, το εφετείο μεταρρύθμισε την εφεσιβαλλόμενη απόφαση, διατάσσοντας την ένωση καλωδιακής τηλεόρασης να καταβάλει στην ένωση κινηματογραφιστών το πρόσθετο ποσό των 145 941, 30 PLN⁸, και απέρριψε την έφεση της ενώσεως καλωδιακής τηλεόρασης. Επιληφθέν για δεύτερη φορά της υποθέσεως, το αιτούν δικαστήριο, με απόφαση της 27ης Μαρτίου 2013, αναίρεσε εκ νέου την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση και ανέπεμψε εκ νέου την υπόθεση ενώπιον του εφετείου προς επανεξέταση. Με υπόμνημα που κατέθεσε στις 28 Αυγούστου 2013, η ένωση κινηματογραφιστών παραιτήθηκε εν μέρει από το αίτημα της αγωγής με το οποίο ζητούσε να απαγορευθεί στην ένωση καλωδιακής τηλεόρασης η (ανα)μετάδοση. Εξετάζοντας εκ νέου την υπόθεση, το εφετείο υπογράμμισε ότι το μόνο αμφιλεγόμενο ζήτημα που απέμενε να επιλυθεί ήταν το σχετικό με το ποσό αποζημιώσεως που έπρεπε να καταβληθεί δυνάμει του άρθρου 79 του νόμου για τα δικαιώματα του δημιουργού.

17. Η διαφορά εκκρεμεί πλέον ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου για τρίτη φορά. Το δικαστήριο αυτό επισημαίνει ότι η ένωση καλωδιακής τηλεόρασης υποστήριξε επανειλημμένως ότι το άρθρο 79 του νόμου για τα δικαιώματα του δημιουργού αντιβαίνει στο άρθρο 13 της οδηγίας 2004/48 στο μέτρο, ιδίως, που προβλέπει την καταβολή αποζημιώσεως «τιμωρητικής» φύσεως συνιστάμενης στο διπλάσιο ή στο τριπλάσιο της εύλογης αμοιβής.

18. Το αιτούν δικαστήριο διατηρεί αμφιβολίες ως προς την ερμηνεία των διατάξεων της εν λόγω οδηγίας και για τον λόγο αυτό αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Έχει το άρθρο 13 [της οδηγίας 2004/48] την έννοια ότι ο δικαιούχος που υπέστη προσβολή των περιουσιακών του δικαιωμάτων δημιουργού δύναται να ζητήσει επανόρθωση της προκληθείσας ζημίας βάσει των γενικών αρχών ή, χωρίς να απαιτείται να αποδείξει τη ζημία και την αιτιώδη συνάφεια μεταξύ της πράξεως που συνιστά προσβολή και της επελθούσας ζημίας, να αξιώσει την καταβολή ποσού αντιστοιχούντος στο διπλάσιο ή, σε περίπτωση εκ προθέσεως προσβολής του δικαιώματος δημιουργού, στο τριπλάσιο της εύλογης αμοιβής, ενώ το άρθρο 13 της οδηγίας 2004/48 προβλέπει ότι τα δικαστήρια καθορίζουν το ποσό της αποζημιώσεως λαμβάνοντας υπόψη τα στοιχεία που αναφέρει το άρθρο 13, παράγραφος 1, στοιχείο α', και μόνο εναλλακτικώς δύνανται, εφόσον ενδείκνυται, να

6 — Ποσό που ισούται, κατά τον χρόνο σύνταξης των προτάσεών μου, με περίπου 19 600 ευρώ.

7 — Ποσό που ισούται, κατά τον χρόνο σύνταξης των προτάσεών μου, με περίπου 39 450 ευρώ. Δεν είναι απολύτως σφές πώς προέκυψε το ποσό αυτό: ποσοστό 2,8% των 2 144 543,12 PLN ισούται με 60 047,20 PLN· και εφόσον η αποζημίωση έπρεπε να αντιστοιχεί με το «τριπλάσιο της εύλογης αμοιβής», τούτο θα οδηγούσε στο συνολικό ποσό των 180 141,62 PLN.

8 — Ποσό που ισούται, κατά τον χρόνο σύνταξης των προτάσεών μου, με περίπου 34 000 ευρώ.

καθορίζουν την αποζημίωση ως κατ' αποκοπή ποσό, βάσει των στοιχείων που αναφέρει το άρθρο 13, παράγραφος 1, στοιχείο β', της οδηγίας; Επιτρέπεται, δυνάμει του άρθρου 13 της οδηγίας, να επιδικάζεται, κατόπιν αιτήματος του ενδιαφερομένου, προκαθορισμένη κατ' αποκοπήν αποζημίωση συνιστάμενη στο διπλάσιο ή στο τριπλάσιο της εύλογης αμοιβής, δεδομένου ότι η αιτιολογική σκέψη 26 της εν λόγω οδηγίας διευκρινίζει ότι σκοπός της οδηγίας δεν είναι να θεσπίσει υποχρέωση καταβολής ποινικής ρήτρας;»

19. Η ένωση κινηματογραφιστών, η Ελληνική, η Πολωνική και η Αυστριακή Κυβέρνηση καθώς και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατέθεσαν γραπτές παρατηρήσεις. Οι διάδικοι της κύριας δίκης καθώς και η Πολωνική Κυβέρνηση και η Επιτροπή εκπροσωπήθηκαν και αγόρευαν κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση της 14ης Ιουλίου 2016.

Εκτίμηση

Εισαγωγικώς

20. Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως πρωτοκολλήθηκε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 14 Ιουλίου 2015. Με απόφαση της 23ης Ιουνίου 2015, το Trybunał Konstytucyjny (πολωνικό Συνταγματικό Δικαστήριο) έκρινε ότι το άρθρο 79, παράγραφος 1, σημείο 3, στοιχείο b, του νόμου για τα δικαιώματα του δημιουργού ήταν αντίθετο προς το Σύνταγμα της Δημοκρατίας της Πολωνίας κατά το μέτρο που δικαιούχος δικαιωμάτων του δημιουργού που υπέστη προσβολή των περιουσιακών δικαιωμάτων του μπορούσε να αξιώσει την καταβολή ποσού αντιστοιχούντος, σε περίπτωση εκ προθέσεως προσβολής, στο τριπλάσιο της εύλογης αμοιβής. Για τον λόγο αυτό, η διάταξη τροποποιήθηκε κατά το σκέλος αυτό, με ισχύ από 1ης Ιουλίου 2015.

21. Το Δικαστήριο, λαμβάνοντας υπόψη την απόφαση του συνταγματικού δικαστηρίου, ρώτησε το αιτούν δικαστήριο αν ενέμενε στην αίτησή του προδικαστικής αποφάσεως. Στις 28 Αυγούστου 2015, το αιτούν δικαστήριο απάντησε επ' αυτού ότι, πρώτον, αφής στιγμής το άρθρο 79, παράγραφος 1, σημείο 3, στοιχείο b, εξακολουθούσε να προβλέπει την καταβολή αποζημίωσης ποσού αντιστοιχούντος στο διπλάσιο της εύλογης αμοιβής, διατηρούσε τις επιφυλάξεις του ως προς το ζήτημα της τιμωρητικής αποζημίωσης και, δεύτερον, ότι η απόφαση του συνταγματικού δικαστηρίου ενίσχυσε τον προβληματισμό του ως προς το ότι, βάσει της εθνικής νομοθεσίας, δεν απαιτείται ενδεχομένως να αποδεικνύεται η πρόθεση του φερόμενου ως δράστη της προσβολής. Το προδικαστικό ερώτημα πρέπει, συνεπώς, να εξετασθεί υπό το πρίσμα των συγκεκριμένων εξελίξεων.

Επί της ουσίας

22. Η οδηγία 2004/48 συνιστά μέτρο εναρμονίσεως που αποσκοπεί στην επιβολή των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας. Το Δικαστήριο έκρινε ότι επιβάλλεται η «ύπαρξη αποτελεσματικών μέσων παροχής ένδικης προστασίας με σκοπό την πρόληψη ή την παύση κάθε προσβολής υφισταμένου δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας ή την αποκατάσταση των συνεπειών της προσβολής αυτής»⁹. Προς τον σκοπό αυτό, το άρθρο 2, παράγραφος 1, ορίζει ότι, με την επιφύλαξη που θα εξετασθεί κατωτέρω¹⁰, τα μέτρα, οι διαδικασίες και τα μέτρα αποκαταστάσεως που προβλέπονται από τη συγκεκριμένη οδηγία εφαρμόζονται σε οποιαδήποτε προσβολή των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας όπως προβλέπεται από την ενωσιακή νομοθεσία ή την εθνική νομοθεσία του οικείου κράτους μέλους.

9 — Βλ. απόφαση ACI Adam κ.λπ. (C-435/12, EU:C:2014:254, σκέψη 61 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

10 — Βλ. σημεία 24 και 49 επ. των προτάσεών μου.

23. Τα μέτρα τα οποία τα κράτη μέλη οφείλουν να προβλέπουν καλύπτουν όλα τα είδη δικαιωμάτων του δημιουργού και διέπουν, αλλά δεν αφορούν αποκλειστικά, την καταβολή αποζημιώσεως¹¹. Ωστόσο, η υπό κρίση αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την υποχρέωση καταβολής αποζημιώσεως σε περίπτωση που προσβάλλεται δικαίωμα του δημιουργού. Ειδικότερα, ζητείται από το Δικαστήριο να αποφανθεί σχετικά με τον υπολογισμό αποζημιώσεως στο πλαίσιο της οδηγίας, εγκύπτοντας ιδιαίτερος στο ζήτημα της αποδείξεως της ζημίας και της αιτιώδους συνάφειας μεταξύ της πράξεως που συνιστά προσβολή και της επελθούσας σε βάρος του δικαιούχου ζημίας, καθώς και στο ζήτημα του δικαιώματος του τελευταίου να αξιώσει κατ' αποκοπήν αποζημίωση η οποία ενδεχομένως δεν συνδέεται με τη ζημία που υπέστη και μπορεί, κατά μία άποψη, να συνιστά τιμωρητική αποζημίωση¹².

24. Επ' αυτού, η Αυστριακή και η Πολωνική Κυβέρνηση (ιδίως η πρώτη) έδωσαν ιδιαίτερη έμφαση στη διατύπωση του άρθρου 2 της οδηγίας 2004/48, σύμφωνα με την οποία τα μέτρα που προβλέπονται από την εν λόγω οδηγία εφαρμόζονται με την επιφύλαξη των μέσων που προβλέπονται με την εθνική νομοθεσία τα οποία μπορεί να είναι ευνοϊκότερα για τους δικαιούχους. Εφόσον ισχύει, ένα τέτοιο επιχείρημα θα μπορούσε να εξαλείψει –ή τουλάχιστον να μειώσει σημαντικά– την ανάγκη να εξεταστούν οι υπόλοιπες διατάξεις της οδηγίας, δεδομένου ότι δεν φαίνεται να αμφισβητείται ότι οι ρυθμίσεις της εθνικής νομοθεσίας για τα πνευματικά δικαιώματα που ενδιαφέρουν εν προκειμένω προορίζονται να είναι ευνοϊκές στους δικαιούχους. Μολονότι είναι αδιαμφισβήτητο ότι προκειμένου να δοθεί απάντηση στο προδικαστικό ερώτημα που υποβλήθηκε στο Δικαστήριο πρέπει να εξεταστεί το άρθρο 2, παράγραφος 1, εντούτοις είμαι της γνώμης ότι το ζήτημα που πρέπει κατ' αρχάς να εξετασθεί δεν έγκειται στο τι η οδηγία δεν επιδιώκει να ρυθμίσει –αφήνοντας τα θέματα στη διακριτική ευχέρεια των κρατών μελών– αλλά στο *τι όντως* ρυθμίζει προς τον σκοπό εναρμονίσεως σε επίπεδο Ένωσης.

25. Το ειδικότερο ζήτημα επί του οποίου το αιτούν δικαστήριο οφείλει να αποφανθεί αφορά διάταξη εθνικής νομοθεσίας (άρθρο 79, παράγραφος 1, του νόμου για τα δικαιώματα του δημιουργού) η οποία επιτρέπει σε δικαιούχο που ισχυρίζεται ότι τα δικαιώματά του προσεβλήθησαν να αξιώνει ως αποζημίωση από τον φερόμενο παραβάτη ποσό χρημάτων που είναι προκαθορισμένο¹³ και, κατά συνέπεια, δεν είναι απαραίτητο να συνδέεται αιτιωδώς προς την πραγματική ζημία που υπέστη ο δικαιούχος. Τέτοιου είδους αξίωση φαίνεται να εγείρεται αυτοδικαίως¹⁴. Επί της βάσεως αυτής, το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι η επίμαχη αποζημίωση μπορεί να θεωρηθεί «τιμωρητική».

26. Το συγκεκριμένο ζήτημα εγείρει με τη σειρά του πλήθος άλλων, τα οποία θα μπορούσα να συνοψίσω ως εξής:

— κατά πόσον πληροί τις απαιτήσεις της οδηγίας 2004/48 διάταξη εθνικού δικαίου καθορίζουσα¹⁵ το ποσό αποζημιώσεως που οφείλεται σε δικαιούχο δίχως να καταλείπεται ελάχιστο περιθώριο εκτιμήσεως επ' αυτού στο επιληφθέν και αποφαινόμενο επί της συγκεκριμένης υποθέσεως δικαιοδοτικό όργανο·

11 — Η οδηγία θεσπίζει επίσης κανόνες που παρέχουν: δικαίωμα προσβάσεως σε αποδεικτικά στοιχεία και μέτρα προστασίας των αποδεικτικών στοιχείων (τμήμα 2)· δικαίωμα ενημερώσεως (τμήμα 3)· προσωρινά και συντηρητικά μέτρα (τμήμα 4)· και διορθωτικά μέτρα, απαγορευτική διάταξη δικαστηρίου και εναλλακτικά μέτρα (τμήμα 5).

12 — Την έννοια της τιμωρητικής αποζημιώσεως ανέπτυξε ο γενικός εισαγγελέας P. Mengozzi με τις προτάσεις του στην υπόθεση (Arjona Camacho, C-407/14, EU:C:2015:534), όπου περιέγραψε την τιμωρητική αποζημίωση ως εξής: «Με την τιμωρητική αποζημίωση, το σύστημα της αστικής ευθύνης εμπλουτίζεται από μια ηθικοπλαστική λειτουργία η οποία στην πραγματικότητα λειτουργεί τιμωρητικά. Αποτελεί την έκφραση της θεωρίας της ιδιωτικής ποινής: δεν πρόκειται πλέον μόνο για την επανόρθωση της ζημίας, αλλά και για την καταβολή αποζημιώσεως επιπλέον της πλήρους αποκαταστάσεως, από την οποία προσδοκάται ότι, λόγω του κατασταλτικού χαρακτήρα της, θα αποτρέπει όχι μόνον τον αυτοργό της ζημίας να επαναλάβει τη [βλαπτική] συμπεριφορά του [...] αλλά και τους άλλους φορείς από το να επιδείξουν ανάλογη συμπεριφορά» (σημείο 49).

13 — Η τουλάχιστον καθορίζει την οφειλόμενη αποζημίωση με αναφορά σε έναν πολλαπλασιαστή της αμοιβής η οποία θα οφειλόταν στον δικαιούχο αν ο παραβάτης είχε ζητήσει την άδεια να χρησιμοποιεί το επίμαχο δικαίωμα διανοητικής ιδιοκτησίας.

14 — Για λόγους τάξεως, θα ήθελα να αναφέρω ότι, απαντώντας σε ερώτηση κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, η Πολωνική Κυβέρνηση τόνισε ότι ένα τέτοιο δικαίωμα δεν αναγνωρίζεται όταν συντρέχει κατάχρηση νόμου ή σε περιπτώσεις που είναι αδύνατο να υπολογιστεί το ποσό της αμοιβής που θα έπρεπε να καταβληθεί στον δικαιούχο.

15 — Βλ. υποσημείωση 13 των προτάσεών μου.

- ποια είναι η φύση και η έκταση των υποχρεώσεων ως προς την αποζημίωση σύμφωνα με το άρθρο 13, σε συνδυασμό με το άρθρο 3 της οδηγίας και
- σε ποιο βαθμό το άρθρο 2, παράγραφος 1, της οδηγίας επιτρέπει στα κράτη μέλη να επιβάλλουν υποχρεώσεις ως προς την αποζημίωση που βαίνουν πέραν αυτών που προβλέπονται από το άρθρο 13 και, ειδικότερα, αν επιτρέπεται να θεσπίζουν με την εθνική τους νομοθεσία τιμωρητική αποζημίωση.

27. Στη συνέχεια, θα εξετάσω με τη σειρά τα συγκεκριμένα ζητήματα.

Είναι δυνατό να καθορίζει η εθνική νομοθεσία το ποσό που καταβάλλεται σε δικαιούχο του οποίου προσεβλήθησαν τα δικαιώματα στερώντας από το επιληφθέν και αποφαινόμενο επί της υποθέσεως αυτής δικαιοδοτικό όργανο τη σχετική εξουσία;

28. Η απάντηση στο συγκεκριμένο ερώτημα συνάγεται από το γράμμα του άρθρου 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/48 σε συνδυασμό με την αιτιολογική σκέψη 17 και το άρθρο 3, παράγραφος 1.

29. Δυνάμει του άρθρου 13, παράγραφος 1, τα κράτη μέλη έχουν την υποχρέωση να μεριμνούν ώστε οι αρμόδιες δικαστικές αρχές να αποζημιώνουν τον δικαιούχο δικαιώματος επιδικάζοντας αποζημίωση, εφόσον τούτο ενδείκνυται. Κατά τον καθορισμό της αποζημίωσης, οι δικαστικές αρχές πρέπει να λαμβάνουν υπόψη ότι το επιδικαζόμενο ποσό πρέπει να αντιστοιχεί προς την *πραγματική* ζημία που υπέστη ο δικαιούχος εξαιτίας της προσβολής. Τούτο με τη σειρά του αντανακλά τόσο τη διατύπωση της αιτιολογικής σκέψεως 17, δηλαδή ότι τα μέτρα αποκαταστάσεως θα πρέπει να προσδιορίζονται *σε κάθε περίπτωση* κατά τρόπον ώστε να λαμβάνονται δεόντως υπόψη τα ειδικά χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης περιπτώσεως, όσο και το γράμμα της διατάξεως του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας, ότι δηλαδή τα μέτρα αποκαταστάσεως πρέπει να είναι «θεμιτά και δίκαια». Πρέπει, με άλλα λόγια, να διενεργείται εκτίμηση προσαρμοσμένη στο εκάστοτε κρίσιμο ζήτημα και μια τέτοια εκτίμηση μπορεί, εξ ορισμού, να πραγματοποιείται μόνο από δικαστήριο ή όργανο που έχει δικαστική εξουσία λήψεως αποφάσεων ισοδύναμη με αυτή που αναγνωρίζεται σε δικαστήριο. Από τα παραπάνω προκύπτει, κατά την άποψή μου, ότι δεν πληροί τις απαιτήσεις της οδηγίας διάταξη εθνικού δικαίου επιτρέπουσα σε δικαιούχο του οποίου τα δικαιώματα προσεβλήθησαν να λαμβάνει αυτομάτως ένα εκ του νόμου προκαθορισμένο ποσό, χωρίς παρέμβαση των αρμόδιων δικαστικών αρχών κατά τον υπολογισμό του, είτε αυτός στηρίζεται επί του ποσού της εύλογης αμοιβής είτε επί άλλης βάσεως.

30. Συνεπώς, είμαι της γνώμης ότι η οδηγία 2004/48 έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε διάταξη εθνικού δικαίου η οποία προβλέπει την αυτόματη επιδίκαση προκαθορισμένου ποσού στον δικαιούχο του οποίου τα δικαιώματα προσεβλήθησαν, κατόπιν αιτήσεώς του και χωρίς παρέμβαση των αρμόδιων δικαστικών αρχών κατά τον καθορισμό του ποσού της επίμαχης αποζημίωσης.

Εφαρμογή των άρθρων 3 και 13, παράγραφος 1, στοιχείο β', της οδηγίας 2004/48 στον υπολογισμό αποζημιώσεως

31. Όπως αναφέρθηκε στο σημείο 29 ανωτέρω, το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/48 απαιτεί τα μέτρα αποκαταστάσεως να είναι θεμιτά και δίκαια. Ως εκ τούτου, πρέπει να λαμβάνεται δεόντως υπόψη η θέση όχι μόνο του δικαιούχου δικαιώματος αλλά και του φερόμενου ως δράστη της προσβολής. Το άρθρο 3, παράγραφος 2, προσθέτει ότι τα μέτρα αυτά πρέπει να είναι «αποτελεσματικά, αναλογικά και αποτρεπτικά». Οι εν λόγω αρχές διέπουν στο πλαίσιο της οδηγίας την παροχή όλων των μέτρων αποκαταστάσεως, περιλαμβανομένης της επιδικάσεως αποζημίωσης. Στην περίπτωση αυτή, το κέντρο βάρους βρίσκεται στην προστασία του δικαιούχου δικαιώματος.

32. Για τους ειδικούς κανόνες που διέπουν τον υπολογισμό της αποζημίωσης, είναι αναγκαίο να εξεταστεί το άρθρο 13 της οδηγίας. Το άρθρο 13, παράγραφος 1, ρυθμίζει την περίπτωση κατά την οποία ο παραβάτης προσέβαλε το δικαίωμα από δόλο ή βαριά αμέλεια. Η εν λόγω διάταξη θέτει περαιτέρω κατευθυντήριες γραμμές, ορίζοντας ότι η αποζημίωση πρέπει να είναι «αντίστοιχη προς την πραγματική ζημία που υπέστη ο δικαιούχος». Η απαίτηση αυτή πρέπει να διέπει κάθε αποζημίωση που επιδικάζεται σύμφωνα με την οδηγία.

33. Παρεμβάλλω στο σημείο αυτό μια σκέψη ως απάντηση στη δεύτερη επιφύλαξη που ήγειρε το αιτούν δικαστήριο με την από 28 Αυγούστου 2015 απάντησή του προς το Δικαστήριο¹⁶. Η εφαρμογή του άρθρου 13, παράγραφος 1, εξαντλείται στις περιπτώσεις κατά τις οποίες ο παραβάτης προσβάλλει δικαίωμα από δόλο ή βαριά αμέλεια. Το άρθρο 13, παράγραφος 2, διέπει τον υπολογισμό αποζημίωσης οσάκις παραβάτης δεν ενήργησε με δόλο ή βαριά αμέλεια. Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή, η αναζήτηση περιορίζεται στην «αναζήτηση των κερδών ή την καταβολή αποζημίωσης, η οποία μπορεί να είναι προκαθορισμένη». Ως εκ τούτου, είναι σαφές, κατά την άποψή μου, ότι στις περιπτώσεις που εφαρμόζεται το άρθρο 13, παράγραφος 1, είναι αναγκαίο να αποδεικνύεται υπαιτιότητα του παραβάτη.

34. Στη συνέχεια, η εν λόγω διάταξη περιγράφει τον τρόπο με τον οποίο οι οικείες δικαστικές αρχές καθορίζουν την αποζημίωση σε μια δεδομένη υπόθεση. Προς τούτο προβλέπονται δύο διαφορετικές μέθοδοι. Σύμφωνα με την πρώτη μέθοδο (στοιχείο α'), η δικαστική αρχή λαμβάνει υπόψη όλα τα συναφή ζητήματα, ενώ ως βάση τίθενται οι οικονομικές επιπτώσεις της προσβολής, συμπεριλαμβανομένης ιδίως της απώλειας κερδών τις οποίες υφίσταται ο ζημιωθείς διάδικος και τα κέρδη που τυχόν αδικαιολόγητα αποκόμισε ο παραβάτης. Γίνεται επίσης αναφορά σε άλλα στοιχεία, πέραν των οικονομικών, όπως η ηθική βλάβη που προκάλεσε στον κάτοχο του δικαιώματος η προσβολή.

35. Το στοιχείο β' λειτουργεί εναλλακτικώς προς το πρώτο. Σύμφωνα με αυτό, δίδεται η δυνατότητα στις δικαστικές αρχές να καθορίζουν την αποζημίωση ως κατ' αποκοπήν ποσό βάσει στοιχείων όπως, μεταξύ άλλων, το ύψος των δικαιωμάτων ή λοιπών αμοιβών που θα οφείλονταν αν ο παραβάτης είχε ζητήσει την άδεια να χρησιμοποιεί το επίμαχο δικαίωμα διανοητικής ιδιοκτησίας. Αφής στιγμής το στοιχείο β' βρίσκεται στο επίκεντρο του προδικαστικού ερωτήματος του αιτούντος δικαστηρίου, είναι αναγκαίο να εξεταστούν πιο αναλυτικά τα μέρη αυτού που είναι σχετικά με την υπόθεση της κύριας δίκης.

36. Πρώτον, η διάταξη έχει εφαρμογή μόνον «εφόσον ενδείκνυται». Κατά συνέπεια, η μέθοδος υπολογισμού που περιγράφεται στο άρθρο 13, παράγραφος 1, στοιχείο α', πρέπει να λογίζεται ως ο γενικός κανόνας από τον οποίο η μέθοδος του στοιχείου β' συνιστά παρέκκλιση. Με την αιτιολογική σκέψη 24 της οδηγίας επεξηγείται κάπως το νόημα της φράσεως «εφόσον ενδείκνυται», καθώς παρατίθενται ενδεικτικώς περιπτώσεις στις οποίες θα ήταν δύσκολο να προσδιοριστεί το ποσό της πραγματικής προκληθείσας ζημίας.

37. Φρονώ ότι υφίσταται ένας σημαντικός λόγος αρχής που μπορεί να δικαιολογήσει την παρουσία της εναλλακτικής αυτής. Αυτός έγκειται στις δυσχέρειες που σε πολλές περιπτώσεις θα αντιμετώπισουν οι δικαιούχοι για τον υπολογισμό της πραγματικής ζημίας που προκύπτει από μια δεδομένη προσβολή. Συχνά κάτι τέτοιο θα είναι όντως δυσχερές· ενίοτε μπορεί να είναι αδύνατο. Ελλείψει ενός μηχανισμού προς διευκόλυνση του δικαιούχου, τα μέτρα αποκαταστάσεως που προβλέπονται από την οδηγία θα αποδεικνύονταν ενδεχομένως αναποτελεσματικά. Προβλέποντας ένα σύστημα αναζήτησεως με βάση τα δικαιώματα ή τις λοιπές αμοιβές, ο νομοθέτης θέλησε να διευκολύνει τον δικαιούχο να αποφεύγει τη δυνητικά μεγάλη επένδυση χρόνου και εξόδων που σε διαφορετική περίπτωση θα μπορούσε να απαιτείται προκειμένου να προσφύγει κατά του παραβάτη. Σε αντίθετη περίπτωση, θα υπήρχε ο κίνδυνος να καταστεί κενό γράμμα η απαίτηση του άρθρου 3,

16 — Βλ. σημείο 21 των προτάσεών μου.

παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/48, ήτοι να μην είναι άνευ λόγου περίπλοκα και δαπανηρά τα μέτρα αποκαταστάσεως και να μη συνεπάγονται αδικαιολόγητες καθυστερήσεις. Δεν θα μπορούσαν, με άλλα λόγια, να είναι «αποτελεσματικά» και ως εκ τούτου «αποτρεπτικά» υπό την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 2, της οδηγίας.

38. Γεγονός παραμένει, ωστόσο, ότι εναπόκειται στον δικαιούχο του δικαιώματος να αποδείξει ότι οι περιστάσεις της συγκεκριμένης περιπτώσεως δικαιολογούν να του επιδικαστεί αποζημίωση σύμφωνα με το εθνικό ισοδύναμο του άρθρου 13, παράγραφος 1, στοιχείο β', της οδηγίας και ότι, κατά συνέπεια, «ενδείκνυται» κάτι τέτοιο. Θα πρέπει, κατ' ελάχιστον, είτε να είναι «δυσχερής ο υπολογισμός του ποσού της πραγματικής ζημίας» που προκλήθηκε¹⁷ είτε να συντρέχουν λόγοι που αποδεικνύουν ότι η επιδίκαση αποζημίωσης αντιστοιχούσας σε ποσό υπολογιζόμενο με βάση το στοιχείο α' είναι προδήλως άδικη ή αδικαιολόγητη.

39. Δεύτερον, ο προβλεπόμενος στο στοιχείο β' υπολογισμός βασίζεται σε ποσό το οποίο αντιστοιχεί «τουλάχιστον» στο ύψος των δικαιωμάτων ή λοιπών αμοιβών που θα οφείλονταν αν δεν είχε υπάρξει η προσβολή¹⁸. Δεν πρόκειται, επομένως, για ζήτημα υποκαταστάσεως του ποσού που προκύπτει από τον υπολογισμό των κερδών που απώλεσε ο δικαιούχος ή/και εκείνων που έλαβε ο παραβάτης με το ύψος των δικαιωμάτων ή λοιπών αμοιβών που ο παραβάτης θα έπρεπε, θεωρητικά, να έχει καταβάλει στον δικαιούχο. Το κριτήριο είναι αρκετά πιο ευέλικτο και απλά το εν λόγω ποσό μπορεί να υπερβαίνει τα εν λόγω δικαιώματα ή λοιπές αμοιβές.

40. Μήπως αυτό σημαίνει ότι το στοιχείο β' επιτρέπει σε δικαστική αρχή να επιδικάσει «τιμωρητική» αποζημίωση θεωρώντας ότι δεν είναι αναγκαίο να συνδέεται αιτιωδώς το ποσό της αποζημίωσης με τη ζημία που προκλήθηκε;

41. Επ' αυτού, πρέπει να επισημανθεί ότι το Δικαστήριο με την απόφασή του Manfredi κ.λπ.¹⁹ έκανε δεκτό ότι τέτοιου είδους αποζημιώσεις είναι δυνατό να επιδικαστούν σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία που διέπει τις παραβάσεις κανόνων περί ανταγωνισμού υπό τον όρο ότι τηρούνται οι αρχές της αποτελεσματικότητας και της ισοδυναμίας²⁰. Συνακόλουθα, δεν είναι δυνατό να θεωρηθεί ότι η έννοια της τιμωρητικής αποζημίωσης είναι σε κάθε περίπτωση a priori ασυμβίβαστη με τις απαιτήσεις της νομοθεσίας της Ένωσης.

42. Ωστόσο, θεωρώ ότι οι ευρείες και γενικές εκτιμήσεις που περιλαμβάνονται στην απόφαση αυτή δεν μπορούν να μεταφερθούν στην υπό κρίση υπόθεση. Πρώτον, είναι σαφές από την τελευταία περίοδο της αιτιολογικής σκέψης 26 της οδηγίας 2004/48 ότι πρόθεση του νομοθέτη δεν ήταν να προβλέπεται από την οδηγία η καταβολή τιμωρητικής αποζημίωσης.

17 — Βλ. αιτιολογική σκέψη 26 της οδηγίας αυτής.

18 — Μολοντί στο άρθρο 13, παράγραφος 1, στοιχείο β', χρησιμοποιείται ο όρος «εναλλακτικώς», εντούτοις το Δικαστήριο αποσαφίνισε προσφάτως, με την απόφασή του Liffers (C-99/15, EU:C:2016:173), ότι ο δικαιούχος του οποίου η αξίωση βασίζεται στο στοιχείο αυτό δύναται επίσης να αξιώσει αποζημίωση λόγω ηθικής βλάβης, δεδομένου ότι ο όρος «τουλάχιστον» καθιστά σαφές ότι η καθοριζόμενη βάση υπολογισμού δεν είναι εξαντλητική.

19 — Απόφαση (C-295/04 έως C-298/04, EU:C:2006:461, σκέψεις 99 και 100). Η υπόθεση αφορούσε, μεταξύ άλλων, την ερμηνεία του άρθρου 81 ΕΚ (νυν άρθρο 101 ΣΛΕΕ).

20 — Θα πρέπει να επισημανθεί ότι η απόφαση αυτή εκδόθηκε προτού τεθεί σε ισχύ η οδηγία 2014/104/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Νοεμβρίου 2014, σχετικά με ορισμένους κανόνες που διέπουν τις αγωγές αποζημίωσης βάσει του εθνικού δικαίου για παραβάσεις των διατάξεων του δικαίου ανταγωνισμού των κρατών μελών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ 2014, L 349, σ. 1). Τα κράτη μέλου οφείλουν να μεταφέρουν την οδηγία αυτή στην εσωτερική τους έννομη τάξη το αργότερο μέχρι τις 27 Δεκεμβρίου 2016. Κατά το άρθρο 3, παράγραφος 3, της οδηγίας αυτής, «[η] πλήρης αποζημίωση κατ' εφαρμογή της παρούσας οδηγίας δεν οδηγεί σε υπερβολική αποζημίωση, είτε με χαρακτηρισμό ποινής, καταβολή πολλαπλών αποζημιώσεων ή άλλου τύπου αποζημιώσεων».

43. Δεύτερον, το άρθρο 13, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας προβλέπει ότι η αποζημίωση πρέπει να είναι «αντίστοιχη προς την πραγματική ζημία που υπέστη ο δικαιούχος εξαιτίας της προσβολής»²¹. Από τη συγκεκριμένη διατύπωση προκύπτει, κατά την άποψή μου, η υποχρέωση του δικαιούχου να αποδείξει ότι υφίσταται αιτιώδης συνάφεια μεταξύ του ζητούμενου ποσού και της προκληθείσας ζημίας²². Έπεται, συνεπώς, ότι το άρθρο 13, παράγραφος 1, δεν επιτρέπει την επιδίκαση ποσού όταν αυτό δεν συνδέεται αιτιωδώς με τη ζημία που προκλήθηκε στον δικαιούχο ή που είναι πιθανό να προκληθεί στο μέλλον²³.

44. Τρίτον, το άρθρο 3, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/48 κατοχυρώνει τη βασική αρχή ότι τα μέτρα αποκαταστάσεως δεν αρκεί να είναι απλώς «αποτελεσματικά» και «αποτρεπτικά»· πρέπει να είναι και «αναλογικά».

45. Προς επίρρωση της θέσεώς της ότι η τιμωρητική αποζημίωση μπορεί να θεωρηθεί αναλογική, η Πολωνική Κυβέρνηση υποστήριξε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση ότι το Δικαστήριο πρέπει να λάβει υπόψη την απόφασή του *Arjona Camacho*²⁴. Αντικείμενο της υποθέσεως εκείνης ήταν η ερμηνεία της οδηγίας 2006/54/EK για την εφαρμογή της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης²⁵, το άρθρο 25 της οποίας έχει τίτλο «Κυρώσεις» και ορίζει, μεταξύ άλλων, ότι οι κυρώσεις που επιβάλλονται σε περίπτωση παραβίασεως των εθνικών διατάξεων που θεσπίζονται κατ' εφαρμογήν της οδηγίας, οι οποίες μπορεί να περιλαμβάνουν την καταβολή αποζημιώσεως στο θύμα, «πρέπει να είναι αποτελεσματικές, ανάλογες με την παράβαση και αποτρεπτικές». Το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι εθνικά μέτρα που προβλέπουν την καταβολή αποζημιώσεως τιμωρητικού χαρακτήρα σε πρόσωπο που υπέστη διακριτική μεταχείριση λόγω φύλου πληρούσαν το κριτήριο αυτό και ήταν, κατά συνέπεια, αναλογικά²⁶.

46. Από την εν λόγω απόφαση δεν δύναμαι να αντλήσω χρήσιμα στοιχεία. Η ερμηνευθείσα διάταξη αφορά, μεταξύ άλλων, την επιδίκαση ποσών υπό μορφή κυρώσεων και όχι αποζημιώσεως. Στο πλαίσιο των κυρώσεων, είναι λογικό ο σχετικός υπολογισμός να μη συνδέεται κατ' ανάγκην αιτιωδώς με τη ζημία που υπέστη το θύμα. Τούτο ωστόσο δεν μπορεί να ειπωθεί όσον αφορά την επιδίκαση αποζημιώσεως, η οποία, δυνάμει του άρθρου 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/48, πρέπει να είναι αντίστοιχη προς την *πραγματική* ζημία που υπέστη ο δικαιούχος του δικαιώματος. Σε αυτό το πλαίσιο, ο έλεγχος της αναλογικότητας προϋποθέτει ότι η προκληθείσα ζημία και το ζητούμενο ποσό συνδέονται αιτιωδώς με κάποιον τρόπο. Η πρότασή μου, συνεπώς, είναι ότι η επιδίκαση τιμωρητικής αποζημιώσεως, εξ ορισμού, δεν θα πληροί το κριτήριο αυτό.

47. Μεταφέροντας τις ανωτέρω παρατηρήσεις στο πραγματικό της υπό εξέταση υποθέσεως, προτείνω, πρώτον, ότι δεν πληροί τις απαιτήσεις της οδηγίας 2004/48 διάταξη εθνικού δικαίου, όπως το άρθρο 79, παράγραφος 1 του νόμου για τα δικαιώματα του δημιουργού, προβλέπουσα την επιδίκαση σε δικαιούχο δικαιώματος ενός προκαθορισμένου ποσού που δεν συνδέεται αιτιωδώς με την προκληθείσα σε βάρος του ζημία. Από τα ανωτέρω, ωστόσο, δεν προκύπτει, κατά τη γνώμη μου, ότι πρέπει κατ' ανάγκην να λογίζεται ομοίως αντίθετος προς το θεσπιζόμενο με την οδηγία σύστημα τυχόν αντίστοιχος κανόνας δικαίου σύμφωνα με τον οποίο δικαιούχος δικαιώματος δικαιούται να αξιώνει ποσό *μη υπερβαίνον* το αντίστοιχο προς το διπλάσιο (ή ακόμη, υπό τις κατάλληλες περιστάσεις, το τριπλάσιο) του ποσού της αμοιβής που θα όφειλε να καταβάλει ο παραβάτης αν είχε την άδεια του δικαιούχου να χρησιμοποιεί το έργο του τελευταίου. Ο δικαιούχος είναι υποχρεωμένος να αποδείξει ότι η προκληθείσα ζημία και το ζητούμενο ποσό δεν είναι μεταξύ τους δυσανάλογα. Στο

21 — Η υπογράμμιση δική μου.

22 — Για περισσότερες παρατηρήσεις σχετικά με τη φύση της αιτιώδους συνάφειας που πρέπει να αποδεικνύεται, βλ. σημείο 47 των προτάσεών μου.

23 — Βλ., κατ' αναλογία, στο πλαίσιο των δικαιωμάτων επί φυτικών ποικιλιών, απόφαση *Hansson* (C-481/14, EU:C:2016:419, σκέψεις 33 έως 40).

24 — Απόφαση της 17ης Δεκεμβρίου 2015 (C-407/14, EU:C:2015:831).

25 — Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Ιουλίου 2006 (ΕΕ 2006, L 204, σ. 23).

26 — Βλ., υπό το πνεύμα αυτό, σκέψη 40 της αποφάσεως.

μέτρο αυτό, συνεπώς, οφείλει να αποδείξει την αιτιώδη συνάφεια μεταξύ των δύο. Ως εκ της φύσεως του μέτρου αποκαταστάσεως που προβλέπεται από το άρθρο 13, παράγραφος 1, στοιχείο β', δεν είναι αναγκαίο για τον δικαιούχο δικαιώματος να αποδείξει τη σχέση αυτή με μαθηματική ακρίβεια, αφής στιγμής ο λόγος θεσπίσεως της εν λόγω διατάξεως είναι να ληφθεί μέριμνα για εκείνες τις περιστάσεις υπό τις οποίες είναι δυσχερές ή αδύνατο να γίνει αυτό. Είναι αναγκαίο, όμως, να αποδείξει ο δικαιούχος ότι υπάρχει μεταξύ τους κάποια σχέση και δεν νοείται αποζημίωση η οποία ουδόλως αντιστοιχεί προς την πραγματική ζημία.

48. Συνοψίζοντας, όσον αφορά την εφαρμογή των άρθρων 3 και 13, παράγραφος 1, στοιχείο β', της οδηγίας 2004/48 επί του υπολογισμού αποζημιώσεως στην υπόθεση της κύριας δίκης, προτείνω, πρώτον, ότι ο δικαιούχος του δικαιώματος οφείλει να αποδείξει ότι οι περιστάσεις της συγκεκριμένης περιπτώσεως δικαιολογούν να του επιδικαστεί αποζημίωση σύμφωνα με το εθνικό ισοδύναμο του άρθρου 13, παράγραφος 1, στοιχείο β', της οδηγίας και ότι, κατά συνέπεια, κάτι τέτοιο «ενδείκνυται» και, δεύτερον, ότι οι ως άνω διατάξεις αντιτίθενται σε εθνικό κανόνα δυνάμει του οποίου δικαιούχος δικαιώματος μπορεί να αξιώνει προκαθορισμένη κατ' αποκοπήν αποζημίωση συνιστάμενη στο διπλάσιο ή στο τριπλάσιο της αμοιβής που θα όφειλε να καταβάλει ο παραβάτης αν είχε την άδεια του δικαιούχου να χρησιμοποιεί το έργο του τελευταίου. Δεν αντιτίθενται, ωστόσο, σε εθνικό κανόνα δυνάμει του οποίου δικαιούχος δικαιώματος μπορεί να αξιώνει ποσό μη υπερβαίνον το διπλάσιο ή τριπλάσιο της αμοιβής εφόσον μπορεί να αποδείξει ότι το ζητούμενο ποσό είναι ανάλογο προς την προκληθείσα ζημία. Το σχετικό βάρος αποδείξεως φέρει ο δικαιούχος του δικαιώματος.

Δυνατότητα εφαρμογής του άρθρου 2, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/48 στην υπόθεση της κύριας δίκης

49. Για τους λόγους που εκτίθενται στο σημείο 24 ανωτέρω, κρίνεται σκόπιμο να εξεταστεί η δυνατότητα εφαρμογής του άρθρου 2, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/48 στην υπόθεση της κύριας δίκης. Κατά τη διάταξη αυτή, τα μέτρα, οι διαδικασίες και τα μέτρα αποκαταστάσεως που προβλέπονται από την εν λόγω οδηγία εφαρμόζονται σε οποιαδήποτε προσβολή των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας όπως προβλέπεται από την ενωσιακή ή την εθνική νομοθεσία. Η εφαρμογή αυτή, ωστόσο, χωρεί «με την επιφύλαξη των μέσων που προβλέπονται ή ενδέχεται να προβλεφθούν με την [ενωσιακή] ή την εθνική νομοθεσία, καθόσον τα εν λόγω μέσα μπορεί να είναι ευνοϊκότερα για τους δικαιούχους»²⁷.

50. Σε επίπεδο Ένωσης, συνεπώς, η διάταξη καθιστά σαφές ότι η οδηγία 2004/48 ουδόλως επηρεάζει τα μέτρα αποκαταστάσεως που προβλέπονται από άλλη ενωσιακή νομοθεσία στον τομέα της προσβολής των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας και βαίνουν πέραν όσων εξειδικεύονται από την ίδια την οδηγία²⁸. Προφανές παράδειγμα ενός τέτοιου μέτρου αποκαταστάσεως είναι το δικαίωμα που απολαύει δικαιούχος σήματος να ζητήσει την κήρυξη ακυρότητας ενωσιακού σήματος σύμφωνα με τα νυν άρθρα 52 και 53 του κανονισμού 207/2009²⁹, οσάκις θεωρεί ότι η καταχώριση άλλου σήματος έχει ως αποτέλεσμα την προσβολή των δικών του δικαιωμάτων.

51. Όσον αφορά τα μέσα σε εθνικό επίπεδο, χρήσιμα στοιχεία ως προς τη βούληση του νομοθέτη της Ένωσης αντλούνται από την πρόταση οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τα μέτρα και τις διαδικασίες που αποσκοπούν στη διασφάλιση του σεβασμού των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας³⁰, επί της οποίας βασίστηκε η έκδοση της οδηγίας 2004/48. Στην αιτιολογική έκθεση της προτάσεως αυτής και σε ό,τι αφορά το άρθρο 2 του σχεδίου οδηγίας, το

27 — Η υπογράμμιση δική μου.

28 — Βλ. το σχόλιό μου επί των μέτρων αποκαταστάσεως που προβλέπονται με την οδηγία 2004/48 πέραν της αποζημιώσεως, υποσημείωση 11 των προτάσεών μου.

29 — Κανονισμός (ΕΚ) 207/2009 του Συμβουλίου, της 26ης Φεβρουαρίου 2009, για το σήμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ 2009, L 78, σ. 1). Ο συγκεκριμένος κανονισμός αντικατέστησε τον κανονισμό (ΕΚ) 40/94 του Συμβουλίου, της 20ής Δεκεμβρίου 1993, για το κοινοτικό σήμα (ΕΕ 1994, L 11, σ. 1), οι αντίστοιχες διατάξεις του οποίου ήταν τα άρθρα 51 και 52.

30 — COM(2003) 46 τελικό.

οποίο αντιστοιχεί προς το άρθρο 2 της οδηγίας όπως αυτή υιοθετήθηκε, αναφέρεται ότι «[...] τα κράτη μέλη δύνανται να προβλέπουν ότι οι αρμόδιες αρχές δύνανται να διατάσσουν άλλα μέτρα προσαρμοσμένα στις εκάστοτε περιστάσεις και ικανά να εξασφαλίσουν την παύση της παραβίασης του δικαιώματος διανοητικής ιδιοκτησίας ή την πρόληψη νέων παραβιάσεων, καθώς και κάθε άλλο κατάλληλο μέτρο [...]»³¹.

52. Κατά συνέπεια, το άρθρο 2, παράγραφος 1, παρέχει στα κράτη μέλη τη διακριτική ευχέρεια να θεσπίζουν σε εθνικό επίπεδο διατάξεις προβλέπουσες πρόσθετα μέτρα αποκαταστάσεως που είναι ευνοϊκότερα για τον δικαιούχο. Μπορούν, ως εκ τούτου, να θεσπίζουν κανόνες περί απώλειας δικαιώματος, για παράδειγμα σε περίπτωση σοβαρής και διαρκούς προσβολής, ή να επιβάλλουν περιορισμούς στην άσκηση ενός τέτοιου δικαιώματος πέραν όσων προβλέπονται από την οδηγία, όταν το εν λόγω δικαίωμα προσβάλλει δικαίωμα διανοητικής ιδιοκτησίας που απολαύει τρίτος.

53. Δεν συμμαρρίζω, ωστόσο, την άποψη ότι το άρθρο 2, παράγραφος 1, προσφέρει έρεισμα ώστε να υποστηρίζεται βάσιμα ότι με την οδηγία 2004/48 προσφέρεται ελάχιστη μόνον εναρμόνιση στους τομείς τους οποίους όντως ρυθμίζει³². Πρώτον, μια τέτοια θέση προσκρούει στο γράμμα της διατάξεως, το οποίο δεν αναφέρεται σε «μέτρα» που προβλέπονται ή ενδέχεται να προβλεφθούν με την ενωσιακή ή την εθνική νομοθεσία, αλλά σε «μέσα». Δεύτερον, δεν ανταποκρίνεται στη γενική οικονομία της οδηγίας, η οποία, όπως αποτυπώνεται στην αιτιολογική σκέψη 8, κατατείνει στη διασφάλιση ισοδύναμου επιπέδου προστασίας των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας εντός της Ένωσης. Στο μέτρο που η οδηγία καθορίζει κανόνες που ισχύουν για έναν ειδικό τύπο μέτρου αποκαταστάσεως, όπως είναι η περίπτωση της αποζημιώσεως, οι κανόνες θα πρέπει, κατά την άποψή μου, να είναι οι ίδιοι σε όλη την Ένωση.

54. Κατόπιν αυτών, η πρότασή μου είναι ότι το άρθρο 2, παράγραφος 1, της οδηγίας δεν επιτρέπει σε κράτος μέλος να αναγνωρίζει αξίωση τιμωρητικής αποζημιώσεως σε δικαιούχο του οποίου τα δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας προσεβλήθησαν.

Πρόταση

55. Για τους λόγους αυτούς, οι απαντήσεις που προτείνω στο Δικαστήριο να δώσει στα προδικαστικά ερωτήματα του Sąd Najwyższy (Ανώτατο Δικαστήριο, Πολωνία) έχουν ως εξής:

- 1) Η οδηγία 2004/48/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, σχετικά με την επιβολή των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας, θα πρέπει να ερμηνευτεί υπό την έννοια ότι αντιτίθεται σε διάταξη εθνικού δικαίου η οποία προβλέπει την αυτόματη επιδικασία προκαθορισμένου ποσού στον δικαιούχο του οποίου τα δικαιώματα προσεβλήθησαν, κατόπιν αιτήσεώς του και χωρίς παρέμβαση των αρμόδιων δικαστικών αρχών κατά τον καθορισμό του ποσού της επίμαχης αποζημιώσεως.
- 2) Τα άρθρα 3 και 13, παράγραφος 1, στοιχείο β', της οδηγίας 2004/48 θα πρέπει να ερμηνευτούν υπό την έννοια ότι, πρώτον, ο δικαιούχος του δικαιώματος οφείλει να αποδείξει ότι οι περιστάσεις της συγκεκριμένης περιπτώσεως δικαιολογούν να του επιδικαστεί αποζημίωση σύμφωνα με το εθνικό ισοδύναμο του άρθρου 13, παράγραφος 1, στοιχείο β', της οδηγίας και ότι, κατά συνέπεια, κάτι τέτοιο «ενδείκνυται» και, δεύτερον, ότι οι ως άνω διατάξεις αντιτίθενται σε εθνικό κανόνα δυνάμει του οποίου δικαιούχος δικαιώματος μπορεί να αξιώνει προκαθορισμένη κατ' αποκοπήν αποζημίωση συνιστάμενη στο διπλάσιο ή στο τριπλάσιο της αμοιβής που θα όφειλε να καταβάλει ο παραβάτης αν είχε την άδεια του δικαιούχου να

31 — Το αντίστοιχο κείμενο στη γαλλική γλώσσα είναι μάλλον καλύτερα (και σίγουρα με μεγαλύτερη κομψότητα) διατυπωμένο [σε σχέση με το αγγλικό κείμενο]. Αναφέρει: «Les États membres peuvent prévoir que les autorités compétentes peuvent ordonner d'autres mesures adaptées aux circonstances et propres à faire cesser l'atteinte au droit de propriété intellectuelle ou à prévenir de nouvelles atteintes, ainsi que toutes autres mesures appropriées».

32 — Βλ., συναφώς, σημείο 24 των προτάσεών μου.

χρησιμοποιεί το έργο του τελευταίου. Δεν αντιτίθενται, ωστόσο, σε εθνικό κανόνα δυνάμει του οποίου δικαιούχος δικαιώματος μπορεί να αξιώνει ποσό μη υπερβαίνον το διπλάσιο ή τριπλάσιο της αμοιβής εφόσον μπορεί να αποδείξει ότι το ζητούμενο ποσό είναι ανάλογο προς την προκληθείσα ζημία. Το σχετικό βάρος αποδείξεως φέρει ο δικαιούχος του δικαιώματος.

- 3) Το άρθρο 2, παράγραφος 1, της οδηγίας δεν επιτρέπει σε κράτος μέλος να αναγνωρίζει αξίωση τιμωρητικής αποζημίωσης σε δικαιούχο του οποίου τα δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας προσεβλήθησαν.